

24. APRILL

1925. A.

IV AASTAKÄIK

I. REBANE

KÜNDIS PÕRMUKS MULLAPINNA, SEGAS KIVID SÓMERAKSA, --!
(KALEVIPOEG)

Nr. 17. Vastutav toimetaja: Ernst Raudsepp. * Tegev toimetaja: J. Neggo-Võsalo. **1925.**
 Väljaandja: Tallinna Eesti Kirjastus-Uhisus.
 Toimetuse ja talitus: Tallinn, Pikk t. 2 (Päevaleht). Kõnetr. 17-96. Toimetuse kõnetunnid teisipäeviti ja reedeti kl. 1—2.
 Tellimisi võtavad vastu kõik postkontorid ja „Päevalehe“ tellimiste vastuvõtjad.
 Tellimishind: kuus postiga 60 mk., veerandaastas 180 mk., poolaastas 360 mk., aastas 720 mk. Üksik number 15 mk.

ISELOOMU MÕJU.

Samuel Smiles'i ainetel K. E.

Inimese vaim väljendub iseloomus. Ise-loom väljendub tegutsemises, ligemistega ümberkäimises, mil peaaegu igas eluavalduses. Tegelikus elus omab iseloom suurema tähtsuse kui haridus ja suured teadmised. Keegi võib küll haritud ning oma tööde tõttu kuul- lus olla, kuid kui ta iseloom halb ning autu on, siis ei jõua ta kunagi kõrgemale tõusta üldisest kesk- pärasest tasapinnast.

Hää ning aus iseloom ei olene haridusest, veel vä- hem varandusest. Tihti juhtub, et külluses elamine ise- loomu palju rohkem rikub kui vaesus, kuna rikkaid suu- remad kiusatused ahvatlevad.

Täiuslikku iseloomu pole kerge kasvatada. Seleni võib jõuda ainult endavalitsemise, hoolsa töö ning kohu- setäitmise kaudu. Suurt osa mängib ka häätahtlikkus ning heidus, mis ausale iseloomule teatud määral aluseks. Im- mesel, kes südamest lahke ligemise vastu, ei saa kuidagi autu iseloom olla.

Välised olud piiravad iseloomule mõjuda. Iga siind- nus või läbielamus muudab iseloomu enam või vähem, mis oleneb sellest, kui võrd sügava mulje ta sellele jätab. Halbadele mõjudele on iseloom iseenesest palju vastu- võtlikum kui hälele, kerge on halvale teele sattuda, kuid hoopis raskem säält tagasi pöörduda. Häid eeskujusid on palju iseloomu parandamiseks. Kuid neist pole kasu kui inimesel pole küllalt vaimlist jõudu end vaos hoida....

Neil, kes on juhtind rahvast või kes on seisnud suurte ettevõtete eesotsas, on alati olnud kindel iseloom ja tu- gev tahtejõud. Kindla iseloomuga isikud on seisnud riik- kide eesotsas, painutades oma tahtmise alla suuri hulka- sid. Ei oleks suuri leidureid, kui nende iseloom küllalt kindel ning piisiv poleks olnud töös ja uurimises. Suuri kirjanikke on hädasid ning puudusest üle aidand kindel iseloom, alaline piisivus töös ja vaimu koondamine isegi kõige kehvemates oludes.

Suured inimesed on alati olnud hulkadele eeskujuks. Nad tõmbavad neid kaasa just sellega, et nende iseloom on piisiv ning kõikumata, mis neid kõigest hoolimata oma tahtmist läbi sunnib viima, kui kord veendunud selle õiglusest.

Napoleon oli raudse iseloomuga. Tema ette painu- tasid end rahvad. Ta kindel tegutsemisviis äratas rahvas aukartust, ta julge olek tekitas sõdureis vaimustustuld.

Parema iseloomuga inimestel on kõiki vaimlisi oma- dusi palju suuremal määral kui harilikel inimestel. Seega võivad nad teisi kaasa tõmmata ning neile osa omist vaimlisist võimetest edasi anda. Ning seda alati iga- sugustel aladel. Sõjas paistab see kõige enam silma, kus üksikud kangelased hulkades vaimustustuld äratavad. Mõnigi kord, kui vaenlane ülekaalus on ning ta võit juba kindel näib, on mõne üksiku julge pääletungimine lahingu- gusse pöörde toonud. Ohvitser, kes parajal ajal lahingu- mõllu tormab, annab oma sõdureile eeskujut, ta annab nagu osa omast iseloomust neile edasi.

Paheks võib muutuda kõikumatu tahe säält, kus see muutub teiste vägistamiseks ja meele kanguseks, nagu seda näeme ka ajaloo. Suured valitsejad ning tüürannid on ühes suhtes alati kindla ning vankumata iseloomuga, nimelt viies läbi omi soove kõigest küsimata. Olgugi, et tüürannid pole hääd eeskujud, siiski väärivad mõned neist tähelepanu just seega, et oskasid oma iseloomu kõven- dada ja täiendada kindlas suunas. Küllalt on nimesid, kelle kandjate ees rahvas on värisend. Kalif Omari ja- lutuskepp olla ta alama is rohkem hirmu äratand kui mõne teise valitseja mõök...

Suurvaimud teevad õieti ajalugu. Ajalugu pole üldis- tes joontes muud, kui suurte meeste tegude kirjeldus. Ajaloo seisab üks nimi teise kõrval, kelle teod põhja- panevad ning loovad on olnud.

Mida enam ausa ning kindla iseloomuga inimesi, seda parem on riigi ning rahva käekäik. Ausus ning hel-

dus on enam väärt kui raha ja vara, ning kindlus ja kohusetunne on riigile kõige tugevamaks alustoeaks.

Üksikute iseloomust ripub ära terve rahva iseloom. Üksikud halva iseloomuga seltskonnaliikmed rikuvad terve seltskonna, üksikud halvad kodanikud hukutavad terve rahva.

Kunagi oli Rooma õitseae. Rahvas oli töökas ning kohusetruu. Seni kuni kodanikud karskelt elasid, kasvas riigi võim. Suured väejuhid harisid sõjast koju tulles põl-du, kuna tööd ei peetud häbiasjaks. Kuid riigi hülguise tipul olles halvenes rahva iseloom. Tööd hakati häbiks pidama, mis kõlbulik ainult orjale. Eluviis muutus lodevaks ning vahetpidamata elumaitmine viis endise kuulsa riigi paratamata kõdunemise kuristikku. Kerge oli värskeil ning elujõulistel barbaaridel võtta vana kultuurriiki.

Nii on hävinend kõik rahvad, kes hakkasid põlgama tööd ja raskusi ning kes lõpuks ainult lõbutsemises elu-sihti nägid. Sarnane ilmavaade sõi rahva iseloomu kui rooste. Muutudes liig lodevaks, ei võind nad piisida elu-jõuliste hulgas.

Hädaldatakse maailmas olevate halbuste üle — kuid maailma elu pole sellele sugugi nii viril, kes suudab alati olla energiline ning rõõmus. Kasvatatagu iseloom kind-laks ning ausaks, oldagu elurõõmus ja palju kergem on siis ütelda raskusi ning kurbust. Oigu igalühel tahe püüda paremusele ning parandada oma iseloomu, siis pa-raneb ka üldine rahva iseloom.

Ning lõpuks: saatust on karm vaid pääliskaudsetele ja nõrkadele, kuna võidavad ja sihtile jõuavad ainult need, kelle iseloom on igas eluvalduses laitmatu.

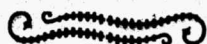

OVIDIUS NASO.

Kaljo Randa.

Kõrge Euxinuse kaljune kallas.
Sügise sünge ja rõõmutu tund:
finased pilved on ummistand sinise taeva,
meriteil mustade voogude vallid ja saared.
Kõikjal on kofin ja mühin. Nutavad, kisavad
kajakad
mustad — kui formiöö ennustus:
kardan, aeg saabumas murelik tomide vaesele
maale ja küla!..
Kusagil kauguses süütuvad tuled: vist majakad
tahavad kaitseda müri ja viiruki laadungit
— kuldsele Tauria rannale tõttavat laeva, —
mõtlevad päästa mõnd hädalist, juhtida koju-
teel viibivaid kalurid.
Pime, julm, jubedust, õudu toov õdang... Ent
omefi
— ime, mis takerdab tarve ja südame sund! —
näe, ülal, mässava mere ees, kaljumäel ülal,
Tomise tuulte ja tormide vallas,
seisab ja nutab (kui taevaski), äasa
nutab ja kaugusse vaatab — vang, laulik Ovi-
dius Naso! Tal
meeles Augustus ja Sulmo ja Room valge... Ta
ringutab meelifeites käsa,
õõvarje tõrgub ja võitleb kui meeletu valudega..
Laulik on vangis!.. Ta vabadust vägivald pii-
rand! Nii
kauem see kesta ei tofi! Ta purustab ajelad
Vaim
vanglas vast närtsib kui taim,
aga Ovidius elama peab!
Seda Augustuski, haavatu, teab...
„Ah,” mõtleb, igatseb, ajastab laulik Ovidius
tormise taeva all,
„linnuna lennata lõuna,
lafi kõik ilmamaa kaared,
ülil on igatsus!
Ära siit põhjalast kaunisse kodumaa linna,
ära siit, kaugetele — sinna,
kus mind ju ootamas ammusest ajast
muusad ja laulud ja hõiskavad kajakad,
loorberid ja Meneloope!
Saatuse sunnitud, saatuse kibeda kibedat õuna

maitsnud ma seni siin... Küllalt on hoope!
Ära siit, ära siit tomide künkaill,
hällide kaljude pääl,
metslaste meelefult maalt,
orjade orust,
asumaa kurust!
Orjade kogu... Oo, need barbaarid,
hingatse plebs...
Enam ei suuda ma kannata võõrsil,
koju, mu koju, mu kuldseesse kotta!
Elult, mis ilus on tañan veel võtta,
võtta ja anda,
kuni vast jõuan kord rahumaa randa...
Olen ju süütu kui laps.
Paljuid on ekslikult roimariks peetud...
Olen ma jumalast jäädavalt neetud!?
Ülistud pontifex maximus, caesar,
miks sinu keiserlik käsi mu ajeldand siia,
jumalik tarkus mind, süütumat, nuftlend?
Milleks mind eemaldid Roomast ja saatsid mind
välja mu isade maalt!?
Olen ma peelik ehk kuulmatu kurjur,
olen ma valeland, alatult hõbistand, caesar, su
silmi?
Julgesin öelda vaid tõtt sulle näkku,
soovides sulle ja riigile hädä.
Ihkan siit tagasi Rooma
laule su kuulsusest looma...
Päästa mu, päästa mu piinadest, caesar,
luba mind tagasi koju,
kodu on kõigest muust kallim...
Võimsad jumalad,
ajale alguse andjad,
valguse vägevad,
saatke nüüd abi ja andke mul tuge!
Milleks, Mercurius, viivitad teel?
Jove, oo Jove, sest piinast mind päästa,
Jove, sest üksindusvaevast mind vabasta!
Haige mu süda ja haige mu meel...
Maadema, vast sina avitad,
avades süle ja saates mind unustusjõele,
üle tee suure
Letje vee kallaste juure?..“

ESIMENE MURE.

Ernst Ahlgreni järele Tsün Tsün Tso.

Kui lumi hakkab sulama ja kraavide kallastele ilmub esimene heleroheline rohi, siis jõuavad ka soojadest maadest suured hakkiparved siia. Nad otsivad oma vanad pesad metsas ja parkide ning surnuaia tihedate puude latvades üles ja jäävad sinna elama. Nii tekivad ter- ved suured pesakonnad.

Selleks, et kuidagi moodi nende loomade eest kaitset leida, korraldatakse mõnes kohas igal aastal, kui linnupojad tuba suuremaks on kasvanud — jaht. Vaestele hakkidele on see hirmus aegmärk. Võimatu on väri- naita kuulda vanade lindude haledat kisa, kui nad näe- vad, et nende pojakesed langevad surnuks püssilaengute all, ehk kui nad ärevalt lendavad mõne haavatud haki- kesse kohal, kes meeleheitliku pilksumisega maas rabe- leb. Mõnede päevade kestes nääle hävitamist lendavad hakkiparved kraava ksisades hävitatud pesade kohal.

Järgmisel päeval päälle säärast jahti jooksis ruttu läbi metsa teel mõisasse paljajalu väike küla kirja- kandia.

See oli päevitanud, valgenäine, inetu poiss, paari siniste silmadega, koolunud, määrinud ülikonnas.

— Karr! — kõlas äkki vabarnapõõsa taga, millest ta mööda jooksis. Poiss seisatas. Maas istus väike hakk. Ta oli täiesti vigastusteta, kuid ei mõistnud veel lennata ja laialt oma nokka avades, suutas ta väikesi tiibu. Mõne silmanilgu pärast oli hakk kinni püütud, ko- gu hakkide pesakonna kisa nääle vaatamata. Ta oli vististi lihtsalt uudishimuliselt pesast välja roninud ja alla kukkunud. Ehk kuidas ta ka oli, ainult kirjakandja Anders püüdis ta kinni ja viis endaga kaasa, oma vangil kisa nääle mingit tähelepanu mõramata.

Anders jättis oma leiu mõisa värava taha ja jook- sis ise ruttu posti viima. Tagasi tulles leidis ta linnu varsi üles, sest hakkid on halvad käijad. Onnelikuna ja rõõmsana läks Anders, hakkil mütsis hoides, koju.

Ei või öelda, et ta ema olesks väga rõõmustanud ootamatu küllalise üle; siiski lubas ta linnu tuppa jätta, see oli nääsi. Anders lõikas hakkil isaba ära, et ta ära lennata ja saaks, ja õõselks mandil ta nurgakani alumisele riiulile, kus ta seltsilisteks olid paar puukotaid ja nudel mingisuguse saapamäärega. Kuid see oli tal küllalt, sest kapiulus rippus ainult ühel hingel, ühmitades suure lõhe.

Anders kutsus oma hoolealust „Jeppaks“ oma sur- mud venna auks.

Jeppa kasvas ja tast sai tark hakk. Tal oli hiiela- isu: suured leivatükid kadusid üksteise järele tema noosas ikureus, ja isõõel ajal lehvitas ta alati häämelega tiibu. Sunnemalt jaolt istus ta vaikselts kusagil kõrval ja jälgis tähelepanelikult oma suurte siniste silmadega kõike, mis ta ümbruses sündis. Kui isa vahel vihasena koju tuli kõiki sõimates ja kui kõik hirmuga nurka põ-

genesid, siis põgenes ka kõigest jõust Jeppa. Tal oli säälijuures nii naeruväärt ehmunud olek, et Anders endal söömi pidi närima, et mitte naerda. Öhtuti, kui kõik magama läksid, läks Jeppa ise oma kappi, ronis nurka ja uinus vaikselts. Ta oli Andersi sõber, tema lemmik, tema parim seltsimees, ja poiss armastas terve hingega oma lindu.

Nii möödus suvi, õnnelik, rõõmus aeg Andersile. Talle öeldi kord, et hakkid elavad väga kaua, tähendab — ta võis loota seda ka oma Jeppast!

Ühel öhtul, kui kõik pere, pääle isa, kes mõisas töö- tas, koos oli, tuli tuppa peremees. Anders istus ahju juures ja lõikus tüht pulka, Jeppa seisis keset tuba, tar- galt oma suurte silmadega vaadates. Toas valitses vaikus, polnud kuulda kisa ega sõimu ja ta arvas häda- ohtumafaks kõigile olla nähtav.

Äkki märkas teda peremees.

— Või nii! teil on veel vähe, et tuba lapsi täis on, nüüd tahate ka veel loomaaia muretseda! — hüüdis ta, ja ennem veel, kui keegi võis aimata, löi ta Jeppale kõigest jõust keniga pähe. — Et niisuguseid asju enam ette ei tuleks! Pareml muretsege endale kana! — hüü- dis ta ja läks, vihaselt ust enda järel kinni tõmmates.

Jeppa istus põrandal pooleni avatud silmadega ja tiibadele välja sirutatud pääga; aegajalt avas ta oma halli noka, nagu tahaks haigutada. Anders vaatas surnukahtavana ta otsa.

— Ema, ta sureb! — hüüdis ta äkki.

— Näen küll, — vastas vihaselt ema.

— Ta sureb! hüüdis Anders jälle, seekord meele- heitega hääles, sest Jeppa vaarus ja sulges silmad.

— Noh kuidugi sureb. Miks sa kisad? — ütles ema.

Anders ei öelnud enam sõnagi. Vaikides läks ta hakk juure ja tõstis ta üles; väike must päake vajus elutult ta päevitanud kaele pääle. Jah, Jeppa suri.

Vaene Anders! See oli ta esimene raske mure.

Ta viis Jeppa eesruumi, peitis ta hoolikalt ukse taha ja jooksis ise läbi kampsaaia põllule. Jõudes kau- gele inimestest viskus rohtunud auku ja lamas sääl kaua, kibedasti nuttes, nagu kätega kattes.

Kui pimenes ja vaikselts jäi, tõusis Anders ja läks koju. Jeppast ei rääkinud ta sõnagi ja järgmisel päeval mattis linnu ainsagi pisarata. Pisarad ja kaebed jättis ta tollesse auku põllul, kuid oma mure peitis sü- gavale südamesse.

Nüüd on endine kirjakandja Anders täiskasvanud inimene. Ta võitles eluga iga tarkusraasukese eest ja lõppude lõpuks jõudis nii kaugele kui tahtis. Kui tõstab häält vaeste ja rõhutute kaitseks, siis varjab ta vae- vaga oma ärritust, — nii lähedad on ta südamele kõik õnnetumad ja nõrgad.

On kevade.

Tertsiiin.

*On kevade, vaid kõikjal kasvab taim,
Ning sinitaeval mängleb pilvekari;
Vaid lahutab neid ilingute vaim.*

*On kevade, vaid vaatlen üle tari,
Sääl, metsan kastest igal oksal tilk
Ja puie vahel talve vaibuv vari.*

Kui õitseb kraavikuil veel pajuurb.

Sõnade seletusi: tari — varbadest aid.

*On kevade, kun igal rõõmu pilk;
Ei kellegil nüüd nukrus hingen pure,
Ei hütta kuskilt õnnetuse kilk.*

*On kevade, vaid minu hingen mure;
Ent tahaks olla rõõmus, mitte kurb;
Seks kurbus, hardus, nutt ja nukrus sure,*

KUIDAS KEHA TASAKAALUS HOITAKSE.

Juhan Klein.

5

5. Merehaigus.

Üks vanasõna ütleb: ei ole pahet ilma hääta. Nii on see ka kurtummade juures! Kaugelt suurem osa kurtummasid ei jää merehaigeks, nad ei tunne kunagi, mis tähendab pääpööritamine, „südame pahaksminemine“ ja teised sellesarnased merehaiguse sümptoomid.

Paljud arvavad, et merehaigus on niisugune asi, mis ainult merel võib ette tulla. Tõepoolest ei ole see aga nii. Ka maal võib väikesel määral merehaigust põdeda. Kes on kiikunud, kes karussellil sõitnud, tantsinud, kõrge silla päält üksisilmij alla kiirelt voolava vee päälle vaadanud, see peaks seda teadma. Olgu see sõitmine laeval, olgu see õõtsumine kügel, keerutamine tantsutaktis, — igal säärasel juhtumisel tekib lõppude lõpuks pääpööritus, oksendamistung jne., — igalpool on lõppude lõpuks tegemist ühe ja sama nähtustekompleksiga!

Meid huvitab siin küsimus, millest on merehaigus tingitud.

Suurt osa mängib selles ... kõrva labürint! On teada üks haigus, mis kannab Ménière'i haiguse nime ja mis on õieti üks merehaiguse vorm. Inimene tunneb kõndides järsku tugevat pääpööritust ja kukub maha. Ka lamades võib teda pääpööritus tabada. Pigistatakse silmad kinni, siis jääb pööritus nagu vähe- maks. Silmade avades tekib pööritus jälle endise tugevusega. Ümberkaudsed asjad näivad kukkuvat, haigel on tundmus, nagu kukuks ta ühes. Kõik see mõjub muudugi hirmuäratavalt ja suurendab pööritust. Mõnikord jäävad säärased haiged ühtlasi järsku kurdiks. Arstlik vaatus on näidanud, et Ménière'i haiguse puhul on sagedasti tegemist kõrva labürindi järsu vigastusega, verejooksuga jne. — Kurtummadel, kes merehaigeks ei jää, on labürint puudulikult arenenud. — Kassi juures on leitud, et labürindist mineva närvi poolekslõikamise puhul ei jää nad viristamisel enam „merehaigeks“. Mitmed muudki asjaolud on näidanud, et merehaiguse tekkimine seisab lähedases ühenduses kõrva labürindi tegevusega.

Kõrva labürindi lookkäikude ülesanne on meil teada: nad „saadavad“ kesknärvikavale, eriti väikesele pääajule, keha tasakaalulise oleku üle teateid. Eeltoodud andmetest selgub, et alati siis, kui see teadetesaatmine ära jääb (labürindi puuduliku arenemise puhul, labürindist minevate närvide katkilõikamisel jne.) merehaigus jääb tulemata; ja et ta tuleb siis, kui keha tugevasti liigub (õõtsub, viristub), just siis, kui kesknärvikavale vahetpidamata keha oleku üle teateid saadetakse, ehk jälle siis, kui labürindi „tundekarvakesed“ vigastada saavad (Ménière'i haiguse puhul!) ja nad kesknärvikavale samuti mingisuguseid tasakaalusignaale edasi annavad.

Natuke paradoksaalne. Me teame, et alaline tasakaaluteadete saatmine kesknärvikavale on keha tasa-

kaaluasjanduse juhtimisel tingimata tarvilik, ja niidid korruga — tasakaaluteadete saatmise puhul tekib — merehaigus!

Kuid, kõrva labürindi käes ei ole ju tasakaaluteadete saatmise monopol, — ka nahapinnas, musklites jne. asuvaist tunderakkudest, samuti silmadest läheb alataasa kesknärvikavasse tasakaaluteateid. Ja lähem vaatlemine näitab, et keha tasakaaluliigutuste korralik juhtimine, keha häätuunde eest hoolitsemine on ainult siis võimalik, kui kõrvade labürintidest, silmadest, nahapinnalt jne. minevad tasakaaluteated on üksteisega kokkukõlas, ühesisulised! Vastasel korral aga, siis kui nad on üksteisele vastukäivad, erisisulised, siis kui kesknärvikava keha tasakaalust kunagi õiget pilti ei saa, siis sünnib segadus. Ja see avaldub — merehaiguses!

Kujutlege, et olete merel, istute laeva kajutis. Tuul tõuseb, ja laineetus paneb laeva kiikuma. Parajasti tõuseb laev laine harjale. Kõrva labürindi vertikaalsed lookkäigud teatavad kesknärvikavale: tõuseme ülespoole! Silmad ei märka liikumisest aga midagi ja telegrafeerivad: mingit liikumist! Juba algab vajumine. Rõhumine istumis- ja jalapõhjamuskliks ja köitmetes väheneb, säärsed tunderakud informeerivad kesknärvikava vajumise üle. Kuid kõrva labürindi lookkäikudes liigub vedelik, endoliim, oma inertuse tõttu endises sihis ja säärsed minevad tasakaalusignaalid on endised. Endist keelt kõnelevad ka silmad. Vähe aja pärast on aga kõik jälle vastupidine. Ja säärase üksteisele vasturääkivate teadete saatmine, õigete ja valede tasakaaluteadete saatmine läbisegi kestab niidid vahetpidamata. Tasakaaluasjanduse juhtimine halvub. Me tunneme seda: olemine ei ole enam mõnus. Ebamugavus suureneb ja jäämegi ... merehaigeks.

Samuti on lugu ka näht, tantsimise puhul. Tiirlemisel pannakse endoliim labürindi horisontaalsetes lookkäikudes teatud sihis liikuma. Vastavad teated rändavad kesknärvikavasse. Varsi aga liigub endoliim lookkäikudega ühes, lookkäikude tunderakud ei ärritu enam, ja kesknärvikavale teatatakse, et „liikumist ei ole“. Samal ajal saadavad aga „sisemele“ rakud kesknärvikavale liikumis- ja tasakaaluteateid endiselt edasi. Tekib vastolu, tekib jällegi ebamugav tundmus. Tantsimast lakates jäävad lookkäigud seisma, kuna endoliim endiselt edasi nihkub. Pääajule saadetakse niidid koguni vale andmed: telegrafeeritakse, et oleme vastupidises sihis hakanud liikuma!

Igasuguste merehaiguse juhtumiste üle lähemalt järele mõeldes selgub, et nende tekkimise põhjus peitub alati ebasarnaste tasakaaluteadete saatmises kesknärvikavale. Selle tõsiasi valgusel saab meile mõistetavaks ka, miks Ménière'i haiguse puhul silmade kinnipigistamine pääpööritust vähendab: silmadest minevad tasakaaluteated langevad niidid välja, ja seega vastolu mitmesuguste teadete vahel väheneb!

Huvitav eksperiment on merehaigus, eksperiment, mida loodus teeb mõnikord inimestega ja loomadega. Ja raske, ja piinav, ja mõnikord otse alandav eksperiment! Kannatus pannakse siin sagedasti haruldaselt

raske proovi pääle. Kuid nii mõndagi selgust on toonud see eksperiment suurde küsimusse: kuidas keha tasakaalus hoitakse. Ka siin läheb tööks vanasõna: ei ole pahet ilma häata.

S. Wörishöffer. Noorscole toimetanud Victor Neggo.

17

KAKSKÜMMNES NELJAS PÄÄTÜKK.

Põgenemisel. Päästetud.

Jääda suurele teele oleks olnud hädaohtlik. Kerge käepuudutus juhtis seepärast hästi õpetatud looma metsa, üle jalakõrge rohuga kaetud välja, läbi põõsaste ja nurmede, edasi, ikka edasi, nagu tuulispask, et pääseda hirmsa saatuse küüsisist.

Nüüd juhtisid vaenlased tigri Dshumbo jälle. Nad ässitasid rõõvikut ja kiirustasid teda; nad olid härjapõlvilase elutu keha roospõõsas üles leidnud, ja jääkülmi hirm oli hingi vallanud. Mõned sulgesid ja riivisid uksti pühamasse paika, kus ohvrite veri alles auras, teised varjasid salajast käiku aiamaajakesesse, ning vähemalt viiskümmend sõjariistus meest saduldasiid kiiremaid hõbuseid, et tagaajamist alustada.

Richard nägi oma väimus kõik, mis ta selja taga sündis, ta nägi vastaste silmi välkuvat ja kuulis rõõvkassi urisemist. Kui Dshumbo väeratas — miline hirmuäratav saatus ootas siis möödapääsematult teda ja ta sõpru!

Edasi, edasi metsiku kiirusega.

Penikoormad asusid juba nende ja lossi vahel. Kuhu juhtis neid metsik põgenemine? Kas lõunasse või põhja? Jumal seda teadis?!

Ükski märk tee ääres ei lasknud suuna oletada. Dshumbo tormas ainult aga elu ja surma pääle edasi, ükskõik kuhu poole.

Richard ja Oskar ei kõnelnud ühtki sõna, kuid nad püüdisid mõlemad meelemärkusetut indialast nii õrnalt kui võimalik asetada. Kuul oli ta rinda tunginud, ja Richard püüdis oma puruksrebitud riletel lappidega verejooksu kuidagi takistada.

Kuu seisis alles taevaserval, kuid päikesetõusu tund ei võinud enam kaugel olla. Näis, kui oleks igavik möödunud sest ajast, mil too saatuslik piissipank kõlas, mil algas see metsik, peatamatu tormamine läbi põõsaste ja metsade, üle vabade väljade ja küngaste, läbi sügavate jõgede ja kiire vooluga ojade.

Richard pillus ja pillus. Ta suutis ainult üht mõtet selgelt väljendada: „Vägev Jumal, kes sa kõik võid, jäta Hondinile ta elu!“

Äkki ehmatas ta. Pantri mõirgamine kostis kaugel

dshunglitest. Ühtki inimese eluaset polnud ümberringi näha. Täiesti võimatu näis, et Dshumbo Kalkutta suunas edasi liiguks; selle hullupöörase jooksu juures oleks ta ammugi sinna pidanud jõudma. Kuhu viis neid see metsik sõit? Kus võiks ta lõppeda?

Panter mõirgas ikka alles lähikus. Kas järgis ta väsinud elevanti jälil, kas ajas ta juba hambaid irevile magusa roa pääle mõteldes?

Dshumbo taarus, ta liikus ainult veel sammu edasi ja toetas viimaks oma rasket keha ühe puu najale. Aegamööda kokku vajudes jäi vägev loom lamama.

Külm viirg voolas läbi Richardi soonte. Nüüd polnud enam mingit pääsemist; avar, ääretu metsik padristik kütkestas nüüd oma vange kindlamini kui müürid ja lukud.

„Vett!“ ümises Hondin, „vett!“

Ettevaatlikult käsivart Hondini pääl alt vabastades, tõusis Richard üles ja hiilis aegamööda edasi, et mõnd allikat otsida.

Kõik oli vaikne nagu kirikus. Ümberringi kasvas tihe põõsastik, kuid ükski mari ei rippunud selle küljes. Ühtki teerada ei leidnud ta otsiv pilk.

Ta ees tõusis roheline, läbipääsmatu sein, millesse valged väänkasvud ja kellukesed olid põimunud. Mida kauem ta seda vaatles, seda elavamalt tärkas temas mõte, et mitte loodus, vaid inimkäs selle otsejoones sirge ja tiheda põõsamüüri sinna pidid olema istutanud. Kas leidus siin vahest mõni hurtsik, võib olla isegi küla, mida see elav aiamaüür piiras? Küll oleks see õnn.

Ta võttis kogu jõu kokku ja liikus edasi. Roheline sein kadus metsa, ta ei silmanud ühtki teerada; küll aga näis talle müür ühes kohas vähem tihe, ja sinna ta juhtis oma sammud.

Ühe pilguga selgus talle selle paiga otstarve. See oli misjoniküla; seda ütles talle must rist teisel pool aeda. Ta imestust ja rõõmu hakata kirjeldama, oleks asjatu vaev.

Ta tungis läbi elava aia vigastatud koha ja ruttas laia, puhtalt hoitud kruusateed mööda surnuaia kõrval asuva Euroopa laadi ehitatud maja poole. Kohe surnuaia värava kõrval seisid lihtne puukirik torni ja kellata, kuid nii rahustava ilmega, nii puhas ja ilus, et noormehe süda rõõmsas ärevuses vägevalt hakkas põksuma.

Kaua viivitamata astus ta sisse.

Musa, valbaga kaetud altari ees seisis lahke ja vääraka ilmeaga, keskmise meheas vaimulik, kuna väike, paaristsajast pärismaalasest koosnev kogudus puhtalt tahunud puupinkidel aset oli võtnud.

Kõik silmitsesid imestades nii ootamata nende keskele ilmuvat kahvatu näoga, veristesse kalsudesse rietatud valget poissi. Silmapilgu kestes valitses kirikus üldine sügav vaikus.

Richard lähenes vaimulikule. „Härra misjonär,“ ütles ta liigutusest summutatud häälega, „ma palun teie abi. Väljas metsas, umbes veerandtunni tee kaugusel siit, lamab keegi surija. Me rändasime kolmekesi Kalkuttast Madrassi, keegi minivanune meremees Hamburgist, keegi India mahaut ja mina. Säälijuures langesime thugide löksu, kusjuures —“

Pastor võpatas. „Thugide?“ kordas ta. „Võimatu! Need koletised on ju ammu kõik hävitatud. Valitsus on neid viimase aastakümne jooksul üle kaheksa tuhande kinni piilindnud ja vangikotta paigutanud!“

„Ning siiski olid täna öösel üle kahe tuhande neist mõrtsukaist Kalkutta läheduses ühes vürstlõssis koos,“ hüüdis Richard. „Kümme süütu inimest kägistati ja nende alles soe veri ohverdati jumalanna Kalile. Valgetena kavatseti meid mõlemaid, mu kaaslast ja mind, templimadudele ette heita, kuid sellest hirmsast saatusast päästis meid tolle indiaalse truudus, kes praegu läbilastud rinnaga meelemõisturseta metsas lamab.“

Õpetaja pani piibli altarile ja ütles: „Ma saadan sind, mu poeg.“

Lühidalt jutustas ta oma kogudusele, mida poisid käest oli kuldud. Hindud sattusid ikka rohkem ärevusse. „Thugid!“ — see sõna kõlas nende suust nagu ütleksid nad: „Tõlgrikari!“ — Vaevast mõni üksik võis nende hulgas olla, kes nende kardedud kägistajate käe läbi polnud kaotanud mõne sõbra või kallid sugulase. Nad kogunesid valge poisid ümber kokku ja pakkusid talle ühemeelselt oma abi.

Õpetaja oli majja rutanud ja tuli säält kõigi tarviliste abinõudega, nagu sidumismaterjali ja toidumoonaga, tagasi. Mehed tõid kandraami kohale ja nüüd liikus väike salk metsa, tofesse üksildasse paika, kus Dshumbo rammetult puude all lamas.

Elevant lamas alles jõuetult maas, kuna Oskar oma õlekübaraga indiaalse nägu päikesekiirte eest püüdis varjata. Kui ta tultjat silmas, tungis rõõmuhõise üle ta tuksatavate huult.

See üksiolemise tund ääretumas, rajatumas metsas raskelt hingava haavatu kõrval, ise halge ja janune — see pikk üksildane tund võis hirmus olla olnud!

Aga nüüd lähenes abi. Õpetaja tervitas lahkelt ärritatud noormeest, kellele pärismaalased kohe vett, puuvilja ja muud toiduvaineid pakkusid. Siis pesi ta indiaalse haava puhtaks ja sidus selle kinni. Mitu meest tõstis haavatu ettevaatlikult kandraamile.

Dshumbole murti värskeld oksid, talle pakuti õunu ja leiba, ning peagi seletasid hindud, et tema suhtes mingit hädaohtu pole karta.

Nüüd kanti haavatu läbi metsa misjonäri maja juure. Viimane pööras noormeeste poole sõnadega: „Me pole kiitl rikkad, kuid mis meil on, seda jagame südamest

häämeel teiega. Võib olla lähem meil hiljem ka inglise võimude kaasabil korda hirmsaid thuge tabada. Te peate muidugi kõik, mis odete näinud, kohtu ees puhtsüdamlikult avaldama.“

Richard ja Oskar avaldasid elavalt oma nõusoleku. Nad tahtsid mida varem seda parem kõigest teatada, iseäranis just Hondini ja ka jõledal kombel tapetud inglise ohvitseri pärast.

„Mahauti ei tohi te küsida, härra misjonär,“ lüas Richard juure, „teda köidab ta piihalik vanne. Mina aga seevastu tahan suurima häämelega politseinike salajasse käiku juhtida, see tähendab, kui me Kalkuttast sinna poole teele asume. Muidu ei tunneks ma lossi, mille ümbruskonda me ainult õhtuses hämaruses nägime, täie kindlusega enam ära.“

Vahepeäl jõuti misjonäri maja juure.

Ümber maja asusid õitsevad juur- ja viljapuuaiad. Nagu kehastatud rahu asus misjonäri kodukolle keset metsikut loodust, milles elutsesid ainult kiskjad rõõloomad ja vaesed, pimestunud väärjumalalukummardajad. Kaks väikest last mängisid maja ees ja ruttasid sellesse, kui nad lähenevat salka silmasid, et emale teadet viia. Mõne minuti pärast astus misjonäri abikaasa, lahke, umbes kolmekümneaastane naine, majast välja, tervitas häatahtlikult oma külalisi ja avas haavatu jaoks seks otstarbeks juba kordasäetud toa.

Richardi süda tahtis valu pärast lõhkeda, kui Hondini voodi asetati.

Misjonär silitas ta kahvatut nägu. „Kõigepäält peate midagi sööma, mu armsad lapsed,“ ütles ta, „jätke mind aga rahulikult mõne ustava mehega siia, teie sõbra juure, kelle jaoks kõik teha tahan, mis üldse võimalik. Minge, mu naine on kindlasti juba lauakatnud!“

Õpetajaproua avas ühe teise ukse ja pakkus neile, mis ta lihtne majapidamine üldse pakkuda lubas, piimasuppi, praetud pardililla ja värsket aiavilja, selle lisaks veel viinamarju ja vahutavat koduõlut.

Pääle „häd isu“ soovimist lahkus ta toast, et mõlemaid noormehi oma juuresolekuga mitte segada.

Nad sõid ja jõid, kuid mõtetes viibisid kogu aja ainult Hondini juures. Kas jääb ta ellu?

Mõne aja pärast astus misjonär Körner, nii oli ta nimi, tuppa. Ta nägu oli tõsine. „Teie sõber ärkas meelemärgusele, mu lapsed,“ ütles ta, „kuid ta on väga nõrk. Te tohite ainult üsna lühikest aega ta voodi juures istuda.“

Richard kahvatas. „Härra misjonär,“ kogeles ta, „kas Hondin peab surema?“

„Seda teab ainult Jumal,“ vastas misjonär vaikelt.

„Nii peate siis haava väga raskeks?“

„Nii palju kui mina asjast aru saan, jah. Veel täna asub kiskjalg teele Kalkuttasse ja toob arsti — see võiks siis ka kohe vajalisse teadaande võtmudele edasi anda, eks ole?“

Viimase tähendusega soovis misjonär noormehi teistele mõtetele juhtida. Ta märkis mõlema noore meremehe juhtumuse paberile, Oskar ja Richard kirjutasid sellele alla ja kaks sõjariistus pärismaalast asusid teele, et selle kirjelduse Kalkuttasse toimetada.

KAKSKÜMNES VIIES PÄÄTÜKK.

Keshub Agarri külaskäik. Sõjaväe päralejõudmine.

Pääte lõunat istusid mõlemad meremehed lahke misjonäri perekonnaga parajasti lehtlas ja jõid kohvi, kui äkki üks misjonäri hoolealustest neile lähenes ja kahvatu, kohkunud näoga nalle viipas.

Majahärra võttis piibu suust. „Noh, Thumol,“ küsis ta, „mis on juhtunud?“

„Oh õpetaja, õpetaja — nad on siin!“

„Nad on siin? — Aga kes siis?“

Indiaalane ringutas käsi. „Süäl suurel teel peatuvad nad,“ hüüdis ta võpatades. „Kõik kolm on ratsa, kõik on nad kõrgest soost! Thugid on siin!“

Misjonär tõusis püsti. „Thumol,“ ütles ta, „sul näevad meie külalistele jutustused päa täiesti segi olevat aianud. Kas võõrad isandad soovivad minuga rääkida?“

„Jah, jah. Kohe küsisid nad, kas mõned va'ged mehed siia on jõudnud ja üks haavatu pärismaalane — ja kõik ühe elevandi seljas.“

Richard ja Oskar olid püsti karanud. „Teil on ometi sõjariistu o'emas, härra pastor?“ hüüdis esimene neist. „Kolmele mehele suudame ometi tagajärjerikkalt vastu panna.“

Misjonär naeratas. „Saatke mind,“ ütles ta rahulikult, „teid ei pea nähtama, kuid te peate iga sõna kuulda saama. Ma ei kavatsen võitlust piüsside ja oda-dega alustada.“

Nad läksid rahulikult matja. Misjonär lasi Hondini toa lukutada, juhatas noormehed ühte tuppa ja astis siis ise selle kõrvaltuppa.

„Nii, Thumol, nüüd pa'u isandaid sisse astuda.“

Uks avanes ja sisse astusid lühidalt teretades kolm toredasti riletatud indiaalast. Noormehed imetlesid seda rahulikku väärkust, millega vaimulik neid vastu võttis.

„Palun härrase'd istet võtta,“ ütles ta rahulikult. „Millega võin teid teenida?“

Keshub Agarri — sest tema see oli — mõõtis teda süinge pilguga. „Kas tunned mind, faringi?“ küsis ta lühidalt.

„Arvan küll. Sa oled Kalkutta läheduses asuva lossi ja suure maa-ala omanik, eks ole? Sa ajasid need pärismaalased, kes ristiusu olid vastu võtnud, halastamata oma piiridest välja!“

Indiaalane mulgas õ'alt. „Nii see on,“ vastas ta. „Oleks mul võim faringisid viimase meheni maalt välja ajada, siis teeksin seda veel täna ja suurima häämeelega. Selle sissejuhatusse järele tead sa nüüd loodetavasti, kellega sul on tegemist — ja räägid tõtt. Kas viibib täna hommikust saadik sinu majas võõraid?“

„Jah. Seda võib kogu maailm teada, ka sina, Keshub Agarri. Minu juures viibivad kaks valget noormeest ja üks raskesti haavatu indiaalane! Kas need inimesed sinult midagi on varastanud, Keshub Agarri?“ küsis ta pilget ega pahameelt avaldamata.

„Jah. Ma halastasin nende pääle ja lubasin nalle minu majas öömaja'e jääda ja selle tänuks tahtsid need n'arud muld mitu väärtuslikku hobust röövida. Mul läks korda vargust takistada, tahan aga neld kolme Kal-

kuttasse toimetada, et neid lasta karistada. Seepärast, faringi, anna nad mulle välja!“

Misjonär raputas pääd. „Ei, Keshub Agarri, seda ma ei tee,“ ütles ta külma. „Nende meeste jutustus kõlab pisut teisiti kui sinu oma. Nad tahavad päris kummalisi asju sinu lossis olla näinud!“

Sunnitud naer kõlas indiaalase huultilt. „Muidugi puha vale!“ hüüdis ta.

„See võib kõik olla — küllap uurimine seda selgitab.“

Kolm indiaalast vahetasid kiiresti üheskesis pilke, siis algas Keshub Agarri uuesti. „Mina kavatsen ju just üksikasjalist uurimist lasta toimetada,“ hüüdis ta. „Nii siis, anna nad välja, faringi!“

Misjonär raputas uuesti pääd. „Ärgem kõnelgem enam sellest asjast, Keshub Agarri; — minu suhtes ei saa sa sellega midagi kätte.“

„Seda saame alles näha! Tead sa ka, et ma praegu sulle oma põueoda südamesse võiksin vajutada ja su nagu koera jalge alla tampida, sa meeld faringi?“

Körner naeratas rahulikult. „Kõigepäält takistab sind selles te'e väike arv,“ vastas ta. „Ka peaksid oma paha saladuse varjamiseks mitte ainult minu ja mu pere tapma, vaid ka mitu sada meie kü'a elanikku. Nema'd kõik kuulavad täna hommikul mõlema valge noormehe jutustust.“

Keshub Agarri naeris jälle. „Missugust jutustust?“ hüüdis ta. „Missugusest saladusest kõneled, faringi? Mulle näib, et sulle muinasjutte on kõneldud!“

„Küllap valitsusasutused selle välja uurivad, selle pääle võid kindel olla.“

„Kunne, faringi,“ muutus indiaalane nüüd äkki sõbralikuks. „Teen sulle ühe ettepaneku! Vaata siia! Sa tunned Keshub Agarri varandust, sa tead, et ta jõuab maksa. Nõnda siis, see paber siin on üks veksel. Mina kirjutan sellele alla ja sina asetad summa sisse. Ära ole liig tagasihoidlik, faringi! Võta nii palju, et India'st võid lahkuda ja oma kodumaal rikka mehena elada. Võta oma naise, võta iga lapse jaoks veel kena summake lisaks, kuid anna mulle sinu majas varjul olevad võõrad välja!“

Ta oli oma alkirja paberile visanud ja tahtis selle nüüd õpetajale pilku toppida.

See aga oli ühe indiaalase viimaste sõnade juures marru sattunud ja he'ttis talle fõhkirebitud paberi ägedas vihas jalge ette.

„Välja siit!“ hüüdis ta. „välja, ja ära kunagi enam julge oma jalaga minu läve puudutada! Süäl lamab su juudaoalik! Võta see ja õpi sellest, et kristlane õigusetut mammonat põlgab, tagakirtsutuid aga kahtseb Jumala nimel. Kui ma sind seni veel thug'de juhiks ja varjajaks poleks pidanud, siis teaksin nüüd, et sa seda tõeliselt siiski oled. M'ne, sinu siinolek roojastab mu maja!“

Ta avas ukse ja nättas käega õue. Ainult hetkeks kõhklesid nad, siis ajasid tuulekiired hobused nendega tuhatnelja minema nõnda, et tolmupilved nagu viirastused hallide looridena üles kerkisid.

Sügav hingetõmbus kergitas õpetaja rinda. „Need ei tule enam kunagi tagasi, nende mäng on mängitud.“ mõtles ta.

Ta avas ukse ja ulatas mõlemale noormehele käed. „Te kõnelesite mulle tõtt,“ ütles ta südamlikult, „nüüd tean seda. Jumalale tänu — nende hirmutegude viimane varjupaik on nüüd leitud ja hävitatakse. Mõne päeva pärast on sõjavägi kohal, selle pääle võite kindlad olla!“

„Aga“, lisas ta hoياتades juure. „Hondin ei tohi sellest sõnagi kuulda. Ta on seesuguse ärrituse jaoks liig nõrk.“

Richard ja Oskar tänasid soojalt oma päästjät.

Järgmisel hommikul näis Hondin end paremini tundvat. Haav ei põlenud enam nii väga ja ka pää tundus vabam. Tal oli võimalikuga pikem jutuajamine, mille sisu küll keegi teada ei saanud, kuid igati juba isegi võis aimata. Körner õpetas vaesele surijale ristiusu armuõpetust ja leidis temas õpiahimulise õpilase. Väärjumalad ei suutnud õnnetumale mehele lohutust pakkuda, ta hingele rahu anda, seda ta tundis selgesti ja seepärast otsis ta kindlaid tugesid.

Ka inglise arst jõudis kalkuttast päralt. Tema seletuse järele oli kuuli eemaldamine haavast võimata. Ta jättis ravitsemiseks eeskirju ja arstirohete maha, lubas ka veel kord tagasi tulla, kuid andis ka võimalikule vähe lootust paranemiseks.

„Tina asub väga süidame lähedal,“ ütles ta, „kui see vajub, siis —“

Ja paljuütleval käelligutus lõpetas lause.

Seda oli kogunud misjonär juba ennegi teadnud, ta noogutas ainult tummalt. Mõlemad noormehed kaotavad oma ustava kaitsja juba õige pea.

Möödus mõni päev ilma, et üksildase asunduse rahu mõlegagi oleks rikutud.

Sääli kõlasid äkki läbi hommikuõhu sõjaväe orkestri heid. Kiilarahvas jooksis kokku. Lapsed hõiskasid. Kindlad, taktipärased sammud lähenesid misjonihoonete ja jalaväerügement asus tee ääre laagri, et mõne tunni puhata.

Kuna sõdurid lõunat hakkasid valmistama, ilmus väeosa juht, kolonel Gordon, kahe kõrgema ohvitseri saatel õpetajamaija ja esitas Bengali kuberneril käsu kirja, mille põhjal talte kahtasel maa-alal ülemjuhataja õigused olid antud. Ta võis vabalt talitada, ja kõik inglise kroonu alamad olid kohustatud pimesi ta käske täitma.

Kõigepäält lasi ta Richardit ja Oskarit veel kord tolle Keshub Agarril kallulossis möödasaadetud õõ sündmusi täpselt jutustada. Kui Richard kägistajate viimasesest ohvrast, noorest inglise ohvitserist hakkas kõnelema, ütles kolonel palavusliku rahutusega: „Kirjelda mulle selle õnnetu väljumust, mu poeg!“

„Ta oli kõrge kasvuga ja sihvakas, pruunide lokis juustega, silmad olid tal hallid ja nägu pikergune. Ta käed näisid mulle õrnadena nagu mõne daami omad. Ta kandis sama mündrit nagu telegi praegu. Otsaesisel oli tal suur arm.“

„Wellesley!“ hüüdsid kõik ohvitserid nagu ühest suust. „See oli George Wellesley, see õnnetu!“

Siis ei kõneleminud hulk aega keegi enam ühtki sõna; Briti ohvitserid austasid vaikides oma tapetud seltsimehe mälestust.

Allas pikema vaikimise järele ütles kolonel mütsi

võttes ja minema asudes: „Sa pead meid saatma, mu poiss. Ma lasen sulle moonavankril koha määrata ja saadan su pärast jälle sial tagasi. Leitnant Wellesley teenis minu väeosas. Muu hulgas, mu armas poiss, kas sa nägid, kuidas need roimarid õnnetuma tapsid?“ lissas ta mõne aja pärast juure.

Richard raputas pääd, „Ma ei suutnud seda“, tunnistas ta.

Ta nägu oli sedavõrd kahvatuks muutunud, et misjonär ehmatales ta juure astus. „Kas oled haige, Richard?“ küsis ta tasakesti.

„Ei — ei — see tabas mind ainult, kui selle pääle mõtlesin, kuidas need miirgised maod ohvitseri silmadesse puresid — ja — ja —“

„Armuline Jumal!“

Kolonel oli peaaegu minestades sohvale langenud, toibus aga peagi jälle.

Järgmisel hommikul asuti teele. Richardi jumalagajätmine Hondiniga oli liihike ja südamlik. Ohvitserid olid haletsusväärse mehe vannet austanud ja põlnud talte mingit teadet nõudnud. Kuigi talte keegi viimastest sündmustest ühtki sõna ei lausunud, teadis ta süiski kõik, mis ümberringi süindis.

„Te ei leta ühtki hinge,“ sõnas ta. „Loss on viimase urkani tühi, salaseltsi liikmed on ammu juba mujale varju pugenud. Nad ei kannu oma harilikke näokatteid põhjuseta — ükski ei tunne teist.“

Richard hoidis ta palavikkuumi käsi oma kätte vahel. „Kas minu pääle pahane oled, Hondin?“ küsis ta palruva häälega nagu laps, „ma lähen ju ainult seepärast sõduritega, et pean. Nad ju sunnivad mind.“

Mahaut raputas pääd. „Ei,“ ütles ta võpatades, „ei, mu armas poiss. Tehtagu Keshub Agarril maha maatasa, seda soovin ma nüüd ise. Need ekstarvamised, milles mu vaene rahvas elab, on liig koledad.“

Ta sulges väsinult silmad ja Richard surdles teda enne lahkumist. „Hondin,“ ütles ta hellalt, „seda aega, mida sinu läheduses mööda saatsin, saan ikka mälestama kui liihikest õnnelikku aegjärku, mille kestes mul isa oli.“

Hondin naeratas. „Mu kullake,“ sosistas ta, „mu armas, hää poiss!“

Nõnda lahkusid nad ustava, tugeva käepigistusega ja Richard astus sõdurite hulka.

Muusika kandis jumalagajätmise tervitust vaiksesse õpetajamaija, sõdurid sammusid laudes oma teed ja Richard istus raskets mõtteis moonavankril keset mitmesuguseid pakke ja kompe.

KAKSKÜMNES KUUES PÄÄTÜKK.

Roimarite lossi valdamine. Üksiklane.
Bhavani kuju.

Väeosa liikus ainult aegamööda edasi. Kogu teekonnal kuulati inimesi üle, otsiti maju ja templeid läbi, aga ainult thugide needimised kõlasid sõduritele vastu; Keshub Agarrist ega tema meestest ei leidunud ühtki jälge.

Vilendal päeval asus Richardi piikude ees jällegi kallulossi sissekäik nagu ta seda tol kuuvalgel õõl oli esimest korda silmanud. Sõdurid jagunesid mitneks

rühmaks, asusid ahelikku ja püüsid lossi igast küljest. Kui selles üldse keegi asus, muutus talle võimatuks nägemata põgeneda.

Avar lossiõu, lilleaed ja terrassid, majapidamishooned ja tallid, kõik oli nagu tühi ja õudne. Ainult sääsed ja rongad, need alalised elanikud igalpool, kus paistab India päike, elustasid lugematuis karjades maha jäetud hooneid. Kraaksudes tõusid need mustavatimehed sõdurite lähenemisel õhku.

Kolonel käskis valju häälega:

„Kõigepäält maja! Mõnu järele, lapsed!“

Ta sammus paljastatud möögaga ees, ohvitserid ja umbes viiskümmend sõdurit järgisid talle. Richard hoidus tihedalt ohvitseri kõrval.

Üks oli lukustamata, ja avaras esikojas seisis Sen-Sen, sama teener, kes tol korral esimesena reisijaid oli tervitanud. Külmavereliselt päris ta sissetungijate soove.

„Kas sinu isand kohal viibib, vanamees?“

„Ei. Sahib Agarril asub pikemal reisil.“

„Seda tegi ta targasti. Arvatavasti võttis see tubli mees oma naise ja lapsed kohe teele kaasa.“

„Keshub Agarril, minu sahibil, pole naist ega last, faringi,“ vastas teener külmalt.

„Seda parem, siis hävitatakse see ussisugu ühe ropuga. Mine ja ava kõik ukсед, minul on käsk selle maja läbi otsida!“

Sen-Sen võttis ühest kastist suure võtmekimbu.

„Sa võid kõik näha, sahib faringi,“ ütles ta, „mu käskijal pole saladusi.“

Ta avas mitu ust ja ohvitserid astusid toredaisse ruumidesse, milles lammas miljonid väärtusi vaipade, polstrite, tikanduste ja muude väärtusjade näol.

Tuba toa järele asus sinu pikas reas, kitsad, vaiksed ruumid üheainsa diivaniga ja lauaga täis raamatuid ja ajalehti, avarad pidusaalid, mille klaasüksed aia roosipõõsastesse avanesid — midagi kahtlast polenud märgata.

„Kus on sissekäik keldritesse?“ küsis kolonel.

„Õues.“

„Ja kus asub trepp maa-alustesse ruumidesse?“

„Ma ei tea niisugust!“

Kolonel pööris sõdurite poole. „Poisid,“ ütles ta, „nüüd on vaja mõni tapetuks, miinriosa või varjatud sissekäik üles tuhnuda. Otsige! Teie seitsmees, leitnant Wellesley, tapeti ses neetud majas. Tahame vähemalt ta surnukeha leida, et teda sõjaväeliste auavaldustega hauda kanda.“

Mehed valgusid kõigisse ruumidesse laiali. Välist kutsuti veel viiskümmend meest teistele lisaks. Kuid siiski möödus üks veerandtundi teise järele ilma, et mingit järgi oleks leitud, kuni viimaks kolonel ise ühes toas salaukse kuldkoelise siidtapeti taga ütles leidis.

„Hurraa!“ hüüdis ta, „seda arvasin.“

Ta pilgud otsisid teenrit, kuid Sen-Sen oli kadunud, nagu oleks maa ta neelanud. Kolonel naeris. „Ta ei pääse meie käest! — Nüüd keldri, mu poisid, vaata asitõendus, väärjumala kuhu ja mõrtsukatöö riistu! Edasi, edasi, tooge tunglaid siia!“

Ohvitserid tahtsid parajasti Richardiga kitsasse maa-alustesse käiku astuda, kui väljast kolonelle üks teade

toodi. „Haud on leitud,“ seisis selles. „Tapetud leitnandi oma on juba avatud!“

„Kus? — Ma palun teid, kus?“ hüüdis vana sõdur väriseval häälel. „Kas surnukeha siis on puutumatu?“

Adjutant võpatas. „Ainult jäänused on olemas,“ vastas ta, „verised kondid, niilitud päähüü, kuid kõik see on tapetu mundrisse mässitud!“

„Tähendab siiski! — Siiski!“

Ta läks kitrel sammul trepist üles, kuna üks sõdurite rühm käigu läbi otsis. Neile viimastele järgis Richard, jäi aga neist pisut maha, kuna ta näis, kui hiilgaks samas pimedas nurgas, kuhu ta tookord enda oli peitnud, paar hõõguvat silma.

Talle tuli tšiger meele. Oli võimalik, et see kiskija siia varitsemata oli jäetud.

Juba tahtis ta sõdureid hoiatada, kui äkki pimedusest kaks kätt tema poole sirutusid. „Richard,“ ütles sosistav hääl, „Richard, jumalate nimel, ära anna mind ära!“

See oli Tippoo.

Härjapõlvlane nagu näis surnukahvatu, ta käed värisid. „Armu, faringi,“ palus ta härdasti, „armu!“

Noormees pööris pilgu kõrvale. „Jookse!“ ütles ta sügavasti hinge tõmmates.

Kogu see vahejuhtumine oli vaevalt poolt minutit kestnud ja Richard võis sõduritega ühineda enne, kui nad ta puudumist üldse olid märganud.

Trummide pöörin kutsus õues sõdurid kokku. Kolonel oli surnu asjad asitõendustena kokku lasknud ko-

guda; siis mässiti noore ohvitseri kurvad jäänused sõdurikunnesse ja kaevati haljasse metsa haud, kuhu nad viimasele puhkusele paigutati. Väeosa vaimulik pidas liigutava kõne. Leinamarsi helid kõlasid läbi vaikse metsa ja pääle viimast ühist palvet järgnes kolm hari-likku aukogupauku.

Mõned sõdurid valmistasid kohe säälsamas lihtsa puuristi ja piistitasid selle värskete hauale. Pärast ka-vatseti seda kivisamba vastu vahetada.

„Loss on kuninganna nimel riigi omaks tunnista-tud!“ teatas kolonel Gordon. „Üks väerüüm jääb siia, kuni kuberneriga poolt edaspidised korraldused pärale jõuvad. Kõigepäält peame nüüd selle nurjatu teenri kinni püüdma. Kes on teda näinud?“

Keegi ei vastanud. Sen-Sen oli korra üle õue kõn-dinud, kuid keegi polnud teda ses takistanud, sest vä-ravast välja ei võinud ta ju nii kui nii pääseda. Nüüd otsiti teda igalpool.

Sõdurid valgusid igasse külge latali. Ühtki põo-sast, ühtki teed ei äretud läbi otsimata, isegi kolonel ise piilus nagu Indiaani päälük iga oksakese taha.

„Kus see jõmpsiikas viibib, sääl asub ka templi sisse-sääd,“ ütles ta. „Neil mõrtsukail on silm umbruskon-nas kindlasti käsilasi.“

Nad otsisid edasi, kuni sattusid vana, poollagunenud üksiklasemaja juure.

„Mis teil siin vaja on?“ küsis aknast välja vahtiv üksiklane.

Richard muutus äkki tähelepanelikuks. Ta tundis selle luuravate päikude ja rebasenäoga mehe häälest ära. „Härra kolonel,“ hüüdis ta, „see mees avas vere-ohvri ajal kägistatute veresooni, tema on see, kes ühes dshematariga templiteenistust toimetab!“

„Nii, nii! Küllap me talle juba näitame, sellele vanale poisile, kuidas templiteenistust toimetatakse. Tühjendage see pesa, mu lapsed!“

Üksiklane oli neid sõnu mõistnud. Nagu vares oma lehvivate tiibadega, tõusis ta ettesirutatud kätega üles. „Kartke jumalate viha!“ hüüdis ta, „maa avaneb teie jalge all, kui oma roojaste kätega uskliku maja puudu-tate! Eemalle, eemale siit, või piuha Bhavani paiskab te kõik neelavasse kuristikku!“

Sellele needmisele kõlas sõdurite ridadest lõbus naer vastuseks. Nad ronisid rede't mööda üles ja vaa-tasid vaipadega varjatud avause läbi alla hurtsikusse. Üks neist sööstis alla sügavusse, siis veel üks, ja mõne minuti pärast avanes väljasseisjale õige koomiline vaade. Kõigepäält ilmusid üksiklase käsivarred nähta-vale, selle järele ta pää ja siis viimaks kogu inimene. Sõdurid toimetasid ta alla maapinnale.

„See oleks meil käes,“ hõiskasid nad. „Nüüd on järg teie käes.“

Sen-Seni jahmatanud nägu kerkis katuseavausest välja. Ta oli salaja maa-alust käiku mööda siia põgene-nud. Tabatud patime ei lausunud ühtki sõna, ta vä-rises kogu kehast. Ta jünksed olid sassis ja ta käed rip-pusid jõuetult alla nagu taibal. (Järgneb.)

KEVADINE TÄHINE TAEVAS.

Tartu tähetorni assistent R. Lievländer.

Meie maal on kevad ja sügis kõige parem aeg tähise taeva vaatlemiseks. Ilmad on siis kõige selgemad ja ka külm ei takista meid. Ööd on aga küllalt pimedad ja kui pole heledat kuu-paistet, siis on taevas tähtede poolest tõepoolest rikkalik.

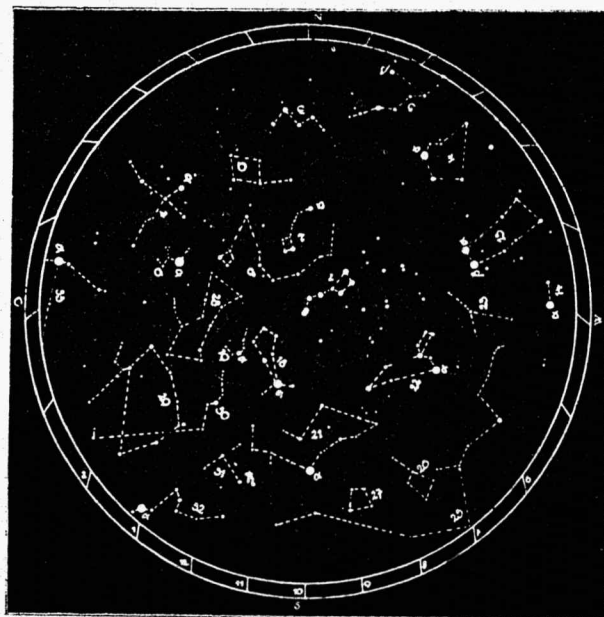
Juurelisatud tähekaart annab meile üldise pildi tänavusest kevadöisest taevast. Aprilli teis-pool on just keskööl taevas kaardile vastav. Mais aga õhtupoole ööd.

Otse pää kohal asub meil Suur Vanker või Suur Karu (1), mille tagumiste rataste abil ka kohe Põhjaneela (α) Väikeses Vankris (2) üles leiame. Nende kahe vahelt käib keeruline Lend-madu (8). Suurest Vankrist SO poole on Kar-jane (18) heleda kollakaspunase Arktur'iga (α), selle kõrval Põhjakroon (19). Suure Vankri ja Karjase vahel on veel väike Jahipenide tähekuju, mida kaardil pole märgitud. Nii vaadates näeme selgesti taevas pilti, kuidas karjane jahipenidega suurt karu taga ajab. See on vana Rooma kurb muinaslugu, sest karu oli enne inimene, kunigatütar, ja karjane on tema oma poeg.

Üsna Karjase ja Põhjakrooni lähedal on kaks suurt tähekuju: Herkules (28) ja Maokandja (29) Maoga (30).

Rohkem lõuna pool näeme Neitsit (21) Spi-

ka'ga või viljapäega. Sügisel on päike ses tähe-kujus ja viljapää iseloomustab seda aastaaega. Säälsamas on ka kaalud (31), milles asub praegu kahvatu Saturn (kaardil Saturni märgiga tä-histatud). Üsna madalal, peaaegu silmapiiril SO

pool on Skorpioon (32) punase Antares'iga (α). Lõunast kuni lääne ringleb võrdlemisi madalal pikk Veemadu (25). Selle ja Suure Vankri vahel on kaunis kõrgel Lõukoer (22).

Läänes on Vähk (23), Väike Peni (14) ja Kaksikud (13). Kaksikutest paremale poole jääb Mars, mis aga just praegu loojumas ja mida seepärast näha ei saa. Teda peab õhtuti umbes kella 10 paiku läänes madalal otsima.

Rohkem põhja pool on Veomes (4), juba pooleldi loojunud Perseus (5) ja Kassiopeja (3). Talvine täht — Veomehe α või Jõulutäht — hakkab ikka madalamale vajuma. Suvel teda ei näegi.

NO pool on kaks toredat tähekuju: Luik (7) ja Lüüra (6). Lüüra α või Veega näitab sihti, kuhu meie päike ühes kõigi oma planeetidega liigub.

U U L U.

Metsa muinasjutt allikal.

Läksin üksi metsateed.

Suur mets on nagu meri — salapärane ja võluv. Nagu olen imetlenud merelainete mängu liivasel rannal ja kaugel ääretu avaruses, nii seisin vaikselt vägeva, päratuure puudehulga ees, pää kohal must oksatihnik. Vanad kõrged kuused ja männid noogutasid minu poole, nagu tundes huvi hilise teekäija vastu. Uudishimulikult sirutasid mulle vastu omi oksa ka lepad, toomed, saared, pihlakad; eemal kükitas hall pajupõõsas nagu jännes kartulivaos ega liigutanud end. Terav vaigu lõhn ja metsa värske laine, ämblikuvõrgud ja kõdunenud puutükid, jalgade all praksuvad peenikesed kuivanud oksad, sammal, juhuslik veenire ja jänese kapsas. Suhu tekib haava- ja toomekoore maitse. Ühest madalast kuusikust tõuseb lendu hiigla lind ja kaob kuuskede vahele. Esmalt paistab ta olevat must kotkas, tõelikult on see mõtus.

Mets on ilus: talvel, kui lumi kuuseoksi rõhub ja metsaalust pehme valge vaip katab; kui kased on kaetud härmatisega ja midagi kõikjal kõmiseb karrana; kevadel, kui võrsuh hiirehernes päikesepaistelisel kallakul, kui noored lehed muudavad lepapuhma suureks roheli-seks vihuks ning sõnajalg kohedal mullal on tõusmas palmiks; suvel — selgel pilvitu päeval ja kuisel ööl; sügisel, kui kõik ümberringi kaebab kurvalt ja mets monotoonselt minevikule leelotab; kui vanad tammed end kuldse purpuriga ehivad ja sügistormes väsinud vikingitena kuulavad lugusid nooruspäevade sõjasõitudest.

Sügis! Sügisel on mets nagu elav inimene, kellele tehtud haiget ja kes ei taha, et sina tema valu oma lähedusega veelgi suurendaksid, mine ära, mine! hüüab sinule iga puu oige tuulevintsutuses. Ju sügise lähenedes muutub mets tõsiseks ja kinniseks, isegi tigidaks ja pahuraks: ta kohin saadab sind hoiatavalt, aga õhtu pimeduses süütuvad siin tuhanded silmad kurjal tulel. Mõnikord kajab sügisõil pimedast padrikust häält, mis tunduvad kibeda, torkava naeruna. Kes naerab sääl?

Sügis ei olnud veel alanud, oli hilissuve aeg. Puulehed olid päris tumerohelised, mõned aga siiski juba hallid vanadusest. Ülal metsa kohal hakkasid sõudma pilved ja kuigi öö omas mus-

tas mantlis ei olnud puu tagant välja astunud, näitasid kõik märgid öö lähenemist. Kiirustasin sammu. Mets kohises, vana suur Uulu laas kohises ja mühises.

See oli vana, tuntud metsa laul, milles arvasin siiski ära tunda võivat ka mõningaid neid toone, mis olid pühendatud koidule ja noorusele. Ka mets on kord noor olnud! Ka tema vaim on läbi elanud nooruse vallatuse, täienemise ja muutuse ajad. Kevadelt kevadele, koidult koidule ja tormilt tormile on ta mühisenud ja kohisenud, kuulatanud ja kutsunud. Kes küll ei ole kuulnud seda kutset! Ühed ammutavad metsahäälte ja metsa ilult luulelendu, teistel on metsaga seotud kaunimad mälestused ja mõtted. Kui paljud on jälginud metsavete voolu sügavais orges, kui paljud pärastised tüsedad töömehed on hingunud kopsudesse täiel sõõmul selle vaba looduse õhku, ning nagu tiivad paisusid kopsud. Siin, metsas, on õpitud end taltsutama ja andutud puhtaile mõtteile, ning armutud kõigesse, mis kaunis ja ülev. Üle metsa latvade vaadates on omandatud kulli vaate terasust, aga igivanad tammed on tuhandeile kõnelenud mehisest meelest. Metsas on õrnust ja luulet, metsas on laulu ja mängu, metsas on rõõmu ja valu, kõike, mida ihatakse, nähakse, tuntakse. Läksin kui unes metsateed, väikest varjatud rada, kuhu vanker ei olnud lõiganud sügavaid rööpaid ega hobune jätnud kabja jälgi. Sarapuud ja toomed, toomed ja sarapuud, ees jälle kuused ja kased. Läksin, saadetud saabuva öö häältest, meeles mul noorus-ajad.

Kui olin laps, siis käisin sageli ses metsas. Ma tundsin iga tema puud ja põõsast. Nüüd on palju ununenud, mõni koht on koguni võõraks jäänud. Mõnest paigast möödud tähelepanematultki, säält, kus omal ajal jälgisin iga teekäänakut, varju metsa vahel, puulehte, muru, söödikest ja metsakraavi.

Uulu on kunagi suur mets olnud, kuid juba sel ajal, mil mina teda mäletama hakkasin, oli teda suuresti moonutatud ning siit paljugi puid maha raiutud, pääasjalikult südamest, vaid metsa äärtel kasvas endiselt tihe kuusik, kuna sügavamal kirendas raiesmik, kus kasvasid harvad ilmatu kõrged kased, kuused ja haavad,

mis jäänud nagu ime väel kohisema kändude vahele. Mõne puu oli äike maha virutanud, mõnda põletanud. Mõnes paigas lasusid terved haovirnad, aga kaugemal oli keegi tõrva keetnud.

Siin mängisin oma karjapilli. Kui pajupillist ja pasunast viljand sai, kuulasin põõsalinnu laulu ja jälgisin hääle järele üti lendu. Kulli pesa oli veetlev siht. Juhtus, et ajasin ka oravaga juttu. Raiesmikkudel kasvas rohkuses maasikaid, vaarikaid, linnukaid, pohlamarju, ja niiskemates kohtades mustikaid. Ka võis metsast palju seeni leida, kui jõudis kätte nende aeg, aga rukkilõikuse ajal ja hiljem ei jaksanud sageli pähkla-kotte koju kanda. Metsa sees oli niite säält läbivoolavate ojadega, üle pää kasvanud paju-põõsastega, kus alalõpmata lohistasid väikeste praakspartide parved. Heinamailt metsa sees leidsid kimalase kärjemett, palderjani juuri, penipütsikutki, aga eemal, sääl kus oja kadus tihedamasse metsa, et orgude kaudu tõtata kas kiirel jooksul või aeglasel veerlemisel kivide vahel järvede poole, oli kohti, kus oli armas kuival ajal sulistada ja kivide alt lutse püüda. Sageli tabasin silmusega heeringasuurseid avi-poegi, kes liikumatult heinakörte vahel nagu püüdjat ootasid. Neid suitsetasin oma lehtla ees vanas tünnis, alt perve seest kadaka või kuuseokste vingus kõrvetades. Soolatult maitsesid hästi, aga värskena ei raatsinud nendega koeragi ärritada. Palju niineviiske ja kartulikorve paju-vitstest tehti karjas käies ja pääs oli mul oma-tehtud õlgkübar, pikk pasun üle selja. Armas, armas aeg. . . Kui sirgusin suuremaks ja midagi minus käärima ja kärisema hakkas, õppisin hindama Uulu metsa kohinat, puulehtede värisemist ja seda valgusmerd, mis raiesmikkudel otsekuul elas, liikus ja minuga armastavalt kõneles. Puu taha ja põõsa varju vaatas minule valgus läbi lehtede järele ning kallas mind lagedamal väljal soojate kiirtega üle, et virgusid minus hääled, mille kõla mind ennast alguses ehmatas. Kaugele laane huikasin nüüd ja valge liblika tiibadel ratsutasin kuhugi. Kuhu?

Kui noored unistajad seda isegi teaksid! Mäletan, taevasse tahtsin vaadata ja maailma pilku saata. Selleks ronisin kõige kõrgemate puude otsa ja vaatasin säält üle latvade mere kaugusse, mis oli — üks sinetav ääretu metsade väli. Eemalt paistsid üksikud mäekesed ja mul oli kahju, et nad mu väljavaatele läänes tõkkeid tegid, kuid kahju oleks ka olnud, kui need mäed silmapiiril oleksid puudunud. Hiljem õppisin lähemalt tundma noid kaugusi ja mägesid läänes — kui saabusid tunnid, mis mind lahutasid Uulust.

Ma ei tea, miks nimetati metsa Uulu metsaks. Mõned siiski arvavad, et nii hüütud vanasti üht lätet metsa sees. Nüüd nimetatakse teda Nõia- ehk Umbelätteks. Ja Uulu nimetus pani väikesed lapsed värisema. Aga ka paljud vanad kartsid Uulu metsa ega julenud hästi videvikus üksi sellesse metsa minna. Õeldi —

Nõialätte ümbrus on paik, kus inimest varitsevad kõiksugused hädaohud. Käisin seda kohta sageli vaatamas, aga minule ei juhtunud midagi. Tõepoolest, metsa keskel, ühe oru läheduses kees mäenõlvakul sõnajalgade vahel allik, suure, päratukõrge jalaka juurte all. Vesi oli allikas sinakas ja roostene ning õhus tundus tema läheduses otsekuul petrooleumi lõhna. Allika juures istudes hakkas pää valutama. Aga päävalu ei tekitanud allik, vaid kõrgustiku kõrval kasvavad sookaelad. Jalakas leidis õõnsus, mis oli üsna avar, ja keegi oli katsunud õõnsust tule abil veelgi suurendada. Siin võis küürakile olles ämblikuvõrgu ja kaela pudeneva puru keskel peaaegu vabalt istuda, vihm aga ei sadanud ka jalgadele. Kohe jalaka kõrvalt viis üles läbi paksu tihniku kitsas rada, mida kasutasid mõned allikast huvitatud julgemad karjapoised ja üksikud külataadid, kes siit mööda läksid viha-lehe ja luudade ning reejalaste järele. Need vist siia selle raja tallanud olidki. Jalakal olid tugevad oksad, millistest üksikuteni võis käega ulatada, kui end varvastel välja sirutada, täiskasvanud muidugi. Mina käisin kohe selle puu ladvas ära ja leidsin ülalt öökulli asu, sest puu õõnsus ulatas kõrgele üles kuni ühe oksani, mille all oli paari mehe pää jämedune avaus. Kakk oli tige ja ehmatas mind.

Vanarahvas teab vesta, et siin seitse aastat järgimööda seitse libahunti elanud ja ka ennenagemata suur mesikäpp Nõialätte läheduses ümber luusinud. Võsavillemid olla tahtnud Otti maha murda ning kord talvel pidanudki karu nende saagiks langema, sest karu oli end kaitses, pildudes metsalisi puutükkidega, ära väsitatud, kuid siis, kui karu juba hingeldama hakanud ja näljased soed teda kiskunud, tõusnud Nõialättest tuleleek üles ja hävitanud kõik hundid ära. Tollest ajast saadik ei olla allika läheduses enam ainustki hundipesa leidunud ja karugi oli ümbrusest kadunud. Kuid iga aasta, samal päeval, kui tuli hundid neelis, kõlksunud vana jalaka oksas seitse tundmata laipa, otsasisel tulemärk.

Ka müidu pidi Nõialätte ümbrus õudne olema ning sageli olid üksikud julged, kes siia tuužeta kuuvalgel ööl juhtunud tulema, allika taga oru teise kalda madalikul näinud kummalisi inimkujusid, kes kuukiirtes tantsinud ja karelnud. See võiski nii olla, sest orutagust oli vanasti imelikul kombel surnuaiaks tarvitatud. Paik oli väga niiske ja õhtuti udune. Nägiri mõnikord ise ka Nõialätte taga udusambaid, mis meeletuletasid inimeste varje. Niisugust nähtust võib tähele panna sois kalmude kohal. Vanarahvas usub, et siin tondid kette veavad ja pehkinud puuristide juures inimese sääreluudega kauplevad.

Lähenesin aeglaselt Nõialättele. Enesele tähelepanematult olin kõndinud sellesse salapärasesse paika, kus vanasti vaimud käinud ja öö

tulekul teekäijat varitsenud. Ma ei kartnud seda kohta, vastuoksa, olin uudishimulik pikkade aastate järele näha saada oma lapsea võluvalda. Vana jalakas on muidugi endiselt alles ja allik — kas allik on kinni kasvanud või vuliseb ta saladuslikult jalakajuurte all edasi, vestes uusi lugusid uuema aja ebausklkkudele? Külmad veenired sirisevad alla oru poole, aga allik, kui mätast tema kohal jalaga vajutada, loksuh saapana, mis vett täis, ning mõmiseb ja ümiseb: mh... mhe... mh..., mõnikord aga päris selgesti: mbe... umbe... umbe... See kaebab roimartöö ohver, kes maetud allika põhja, ja koolnu luud ajavad otsast vahtu välja.

Ammu, ammumuiste elanud Nõialätte veeres koerakoonlased, peninukid. Siin olnud nende asu ja koda. Üks vanamees tahtnud koerakoonlastele võlu kaudu kätte maksa ja neid Uulu metsast eemale peletada ning läinud küla nõiaga lättele. Aga tige nõid, koerakoonlaste kaaslane, surmanud vanamehe ja matnud ta Umbelättesse mätta alla. Sää, allika põhjas, nüüd vanamees oigab ja ahastab, et ta ei saa hingata, umbe on.

Ju kuulsin selgesti allika nirisemist. Emalepade ja jalaka taga, sammaldanud kivirägastiku taga pidi ta olema. Oli üsna hämar, vahepääl taevale ujunud kuud ei olnud peaaegu nähagi, kuid mu pimedusega harjunud silmad juhata-sid mind läbi kuusepuhmaste rea otse allikale. Mingisugune kummaline võim kiskus mind salapärasesse paika sel hilisel tunnil. Vana jalaka ees seisatasin. Ta oli, nii palju kui pimedus näha lubas, üleni samblakattega kaetud, seisis aga nähtavasti veel kõbusana. Koputasin talle külge. Vana õõnes puu komises kui tühi tõrs. Kohe juurte kohal, tüve alguses, mustas õõnsus. Midagi kargas säält välja la langes „solksti“ lättesse. See oli suur konn, mulle näis — pada-konn. Kõneldakse, padakonnas peituvat vanakuri. Aga ta ei olevatki alati kuritahtlik. Korra olla keegi põuasel ajal vallatades padakonnale vett selga visanud ning siis juhatanud konn viskajale tänutäheks jaheda vanni eest rahapaja.

Allik on oma kuju muutnud. Mulle paistis pimeduses, et seda oli kunstlikult laiendatud vasakule ja paremale poole, kahe hârus puu juurte alla. Jalaka alla ulatav mustav auk tundus koopana. Panin tähele, et puu tüvelt, mätta kohalt oli sammalt maha kistud ja siia — kat-susin käega — rist lõigatud. Rist võis vana olla. Ma äkki sain tähelepanelikuks: kas on siit otsitud peidetud varandust? Nõialätteid on ikka seotud rahaaukudega. Parajasti sõitis üks pilve-riba üle puu ja kui ta tõõdus, vaatas silma-pilguks alla Nõialättele kahvatu kuuvalguse võrk. Selles valgushelgis nägin, et allika juure mingi mullahunnik oli kuhjatud. See oli värske, libe pori, nagu komistades veendusin.

Ma ei saanud veel üles tõusta, kui kuulsin eemal, muistse kâbeli suunas, põõsaste kahinat.

Must küürus kogu lähenes allikale. Tal oli karvane pää suurte kõrvadega. Ega ometi karu, kodumaa metsade haruldane külaline? Hinge kinni pidades vaatasin lähenevat kogu ega liigutanud end. Kuulsin murduvate okste ägedat praginat. Eemal hõikas kaeblikult öökull: huu-huu-uu... Must kogu põõsaste vahel peatus ja kuu-latas ka, lähenes siis jälle. See oli küürak mees, pääs läki-läki, kuigi oli võrdlemisi soe öö. Tal rippus üle õla püss, aga käes hoidis ta labidat ja raudkangi. Ma ei tahtnud võõrast järsku ehmatada ja tõusin sellepärast krabinat tehes aeglaselt püsti ning kõhatasin tasa, et äratada tähelepanu. Tulija seisatas otsekohe, keeris siis mind nähes kannu päält ümber, hüüdes: „Sa püha ristikene!“ ja punus üle pää-kaela paku. Kuulsin teda alla orgu kargavat ja siis üles teisele kaldale ronivat, et alles sää, hinge tõmmata. Tahtsin mehele midagi hüüda, aga uuesti heitis kuu üle metsa oma külma, kurva naeratuse, val-gustades hetkeks minu kuju, ning korruga kajas oru tagant kaks lühikest raksatust ja üle mu pää vingusid kuulid. Kargasin puu taha varju, kuni kuu lõpulikult jälle pilve taha oli kadunud. Veendusin, et mind kumbki kuul tabanud ei olnud, siiski võis õine ehmunud varaotsija saada hädaohtlikuks. Oli kuulda võõra mehe pagu jätkamist läbi metsapadriku, üle vana surnu-aia. Kui kõik jälle vaikseks jäi ning põgeneja samme veel vaevalt kuulda võis, tulin puu tagant välja. Mu pää puudutas jalaka oksa, ja see oli imelik, sest oks asus kõrgel. Tikutulel nägin, et oks oli kuuli riivamisest osalt murdunud, rip-pudes alla. Üks kuul pidi olema tunginud puu-tüve. Nägingi kuuliaku ja midagi säravat. Lõikasin särava asja puu seest välja. See oli hõbekuul, varustatud ristiga.

Aga nüüd saabus südaöö. Kaugel, väga kau-gel haugatas koer. Mets, suur Uulu laas kohises nii, nagu oleks hiiglalind omi tiibu lohistanud, ning kuu ilmudes vaikis järsku täielises vaikuses. Põline laas vaikis, ainustki häält ümber-ringi metsas, ka mitte ülal õhus. Ning siis, aeg-laselt avanesid võlu värvad minu ees. Metsas süütusid tuhanded tuled, vana jalakas aga säras jõulupuuna. Iga tema oksa alt vaatasid mulle vastu suured silmad ja hallid, kortsus, sõbrali-kud näod. Kõik puud ja põõsad kiirgasid värvi-tulestikus, aga vanad sammeldunud pækivid põ-lesid hõbedate pankadena. Allika nired muutusid pärlilintideks, veerdes hääletult minust mööda. Tarvitsesin vaid sirutada kätt, et rikastuda kui ükski maine kuningas. Ent seisin liikumatult, kütkestatud muinasjutu ilma nägemusist. Ning siis kattis allika põhja ja puu õõnsust heledaim valgus. Ma nägin allika põhjas kummalist vask-set värvavat, mida seni pidasin puujuurteks. Vä-rav avanes aeglaselt, ilmutades kristallsaali, mille keskele oli asetatud haruldaste nikerdustega kae-tud kast. Kast sisaldas määratumad rikkused. Tama serval istus imeväike põialpoiss ja imetles

kasti sisu, tõstes kõrgele suuri säravaid kalliskive, et neid pärast üksikult käte vahelt jälle kasti tagasi langetada. Siin oli kuldseid topaase, läbipaistvaid brüjante, imeväikesi hõbekelukesi. Need kellukesed hakkasid helisema, ning allik vulises. Ja siis sõitis põialpoiss oma varakastiga allika avausele ja külvas kõikjale kulda ja hõbedat ning kalliskive, aga salapärase kasti sisu

ei vähenenud, täitudes iseenesest iga väljavõetud kivi ja kullatüki võrra. Põialpoiss ei kartnud mind, aga vana jalakas naeratas muile lahkelt, nagu oelda tahtes: Mu sõber, nü rikas on põline laas...

Veel koidu ajal võis leida Uulu laanest kuldset kastet, aga Nõialätte hõbekeelukesed helisivad tänagi.

Kaljo Randa.

NOORTE KAASTÖÖ.

SULEPÄÄ.

Veste Bruno Pärlilt.

Ta oli hoopis iseväntki sulepää, vähem välimuselt, kui aastate arvu poolest, millest ta oli muutunud inetulus hooliks raugaks, täis kriimustusi kui kortse ja kaetud tindiplekiga sulepoolsel otsal. Ta oli nii vana, et ei mäletanud enam hästi oma õiget pikkust, ei teadnud ka, millal ta tõmbiks pulgaks lõigati ja kes too lõikaja oli. Teda ei huvitanud ei olevik, ei minevik ega tulevik, sest ta oli liig vana huvitundmiseks. Niisugune oli sulepää, kelle mälu oli niirim ta tõmbist otsast.

Hetkeil melankoolsuses väibides tõsise tindipoti kõrval, valdasid teda vahel isesugused tundmused, ja siis teadis ümmargune puu, et ta mäletab...

Suures karbis lugematute suguvendade seas lamas noor viisaka välimusega sulepää. Ühkem teistest ta olla ei võinud, sest kõik sulepääd samast karbist olid ühelhinnalised ja teravsilmaoline kaupmees oleks teda kindlasti kallimatega müünud, poleks ta olnud samuti viisakalt tagasihoidlik kui ta seltsilisedki. Päev-päevalt kadus mõni neist ja kadumute saatust jäi pilkutajale samasuguseks küsimusmärgiks, milleks oli karbi väline külg. Kuid ühel päeval tuli ka noorele pruunile sulepääle kord lahkuda, et siirduda uude maailma. Ta satus koolipoisi tasku... Rauga mälu tõrkus. Ta ei teadnudki, kas oli tema too sulepää olnud — täis noorustuld ja teadushimu. Mis oli ta nüüd? Kui kaarm oli saatust! Ilusast läikivast sulepääst oli saanud midagi pilpataolist. Sulepää vanadusest niirid meeled läksid segi, ta uppus kui tinti... Melankoolsuses lamas sulepää tindipoti kõrval. Inimene tuli tuppa, istus laua ette, vaatas paberile, käsi sirutus sulepää järele. Sulepää lähenes tindile, mis alati nii tõsine ja rahulik.

Sulepää vanad kondid tundsid käte soojust. Ta tundis neid sõrmi, mis kaisutisid kui ka pigistisid olid hellad ja hädsoovivad. Hurmav oli see soojus, mis voolas raugasse. Tänuandes vaatas ta isandale, vaatas silmi ja tal tekkis tundmus, nagu mäletaks ta... Ta oli siis metsik ja vallatu, hüppas üle piiride, joonte, maails futuristlikumaid kujundeid paberile. Sõstis siis vaheldi pahanduses võrratu pikkadele arvude ahelale, lõhkus, kiskus jooni... Väsis ruttu ja kadus penaali, haiseva kummi juure. Kodus puhkas ta tindipoti kõrval nagu tänagi, küll aga teisel laual, pisikesel, kaetud kirjutama vihkude, paberite ja raamatute kuhjaga. Täna, ea loodel tundis ta rõõmu minevikust, mis talle näis ilusa unema. Ja nagu oleks limevägi teda võlunud, valdas sulepääd tung jõoksu ja tantsu järele. Ta hüppas paberile ja vedas sinna pikki ridu. Sõrmed kaisutasid sulepääd ja ta tundis, et minevik tuli teda äratama — see oli noorus.

Väsinuna leidis ta enda asemel, millel lamanud aastaid — siin tindipoti kõrval, selle tõsise eluka läheduses. Inimene vaatas. Ta vaatas kuhugi, kuhu sulepää ei saanud vaadata. Inimene vaatas aknasse, mille taga pimeduses hõlvisid tuulehiilid hundiparvedena uludes. Kuid ta silmade läige tunnistas, et nägi ilusamat kui ööd. Inimese huuled tõmbusid naeratusele, sõrmed mänglesid paberil. Sulepää imestas. Imestas, et inimene on nii iseäralik, et ta käed alati nii soojad ja ta silmade läige paitav kui päikesekiir. Ta pidi endalt küsima: miks ei vananenud inimene? Miks ei muutunud

ta käed külmaiks kui tindipoti klaas, ega tuhmunud tal läige silmis?

Sulepää oli liig vana nende küsimuste lahendamiseks. Aga need küsimused ei annud talle rahu: kust tuli soojus? Kuhu läheb ta? Uus mõistatus seisis sulepää ees. Ta oli vana tõmbi aruga sulepää, liig vana filosoofiliseks analüüsiks, liig vana...

Pimedus tuli. Kuum uppus kui tinti... Teisel hommikul äratas sulepää keegi võõras. Tolmunud vaasist vaatas värske lillekimp. Päikesekiir hüppas kuskilt katuste vahelt tuppa, otse klaasisele tindipoti pinnale ja ehmedes tindipoti tõsidusest peatus vanal sulepää lausudes salaja: „See on neiu.“ — kadus siis. Sulepää ei teadnud, millal neiu läks, kuna ta pilk uuele üllatusele peatuma oli jäänud. Uus kõrgi ilmega kollane sulepää, pikk ja sale, pikutas teispool tindipotti. Vanas sulevarres tekkis paha aim. Ta kartis, et nüüd jõuab kätte kõige lõpp, — ta heidetakse kuhugi nurka. Või, mis veel hürrasam: passija pühib ta toast ühes muu prahiga. See oleks kohutav! Ta tahtis kõik oma viha valada upsakale noorurile kollases üllikonnas. Aga musta lahutava pilvena seisis tindipott nende vahel. Ta näis oma vaikusega manitsevat endavalitsemisele. Raugale jäi kõik viha vaid endale pida ja oodata tulevikku. Endasse süvenedes ununes sulepää ümbrus. Vanadusnõrkus tuli päale, hahitus viha kõigi vastu, ta vajus ükskõiksuse sülle... Ta ei teadnud, millal ärkas, sest ei osanud tundide, päevade, kuude vahel vahet teha. Ta ärkas ja märkas kohe, et ümbris oli teine. Läheduses kerkis raamatuvirn, lagi, mis talle enne näis kättesaamatuna, oli nii lähedal, et tiritamme kasvatades teda ühe otsaga kindlasti oleks saanud puudutada. Kuski sügavuses põles lamp, istus inimene, ja ta käes vilkus kollane sulepää. Tükk aega pidi ta mõtteid koondama enne, kui hakkas mõtlema. Teda huvitas see kollanokk, vaatamata, et see talle oli vastik. Mingi antipaatia valdas ta, nähnes uue sulepää paraaditamist laual. Sääli oli midagi paindumatut, kõrtki, mis tundus vastikuna. Aga mis putus see temasse? Tema oli laealune aukkoht määratud, kust isegi tindipoti imponeeriv silm näis pisikese täpina, ja sulepää oli oma seisukorraga enam-vähem rahul... Aga varsi tekkis igatsus soojuse järele. Veel üksainus kord sõrmede soojuses kujutleda noorust, seda tahtis sulepää enne enne vajumist, kust pole änkamist...

Loiuna lamas sulepää kõrgel troonil. Väljas sadas kui tinti värvides klaase läbipääsmatu mustaga. Kellegi soojad sõrmed viisid ta juantsima. Oo, kuid plastiliselt liikus ta paberil! Teda valdasid isesugused mõtted ja ta aimas, et mäletab... Mäletab pisikesi poognaid, milledele andumusega voolinud kaunimaid arbeske. Mäletab isanda silmade läiget, sõrmede hellust...

Mälestused muutusid olevikuks. Isand oli pahandunud kõrgist uhkustajast, kes oskas vaid paraaditada paberil. Üksainus elas veel, kes oskas silmade läiget kokkukõlastada ridadega paberil — see oli vana sulepää.

Aga aeg tegi oma töö. Tuhmiks muutusid isanda silmad ja sulepää pandi jäädavalt lebama kõrgele asemele...

Sääli magab ta veel praegugi ükskõiksuse stiiles. Vahel tungib sinna päikesekiir, see ei suuda aga enam soendada rauga liikmeid. Ei ärka tial enam vana puujupp.